

ПРАВО НА ПРИВАТНІСТЬ VS ДЕКЛАРУВАННЯ ОСОБАМИ, УПОВНОВАЖЕНИМИ НА ВИКОНАННЯ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ АБО МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

RIGHT TO PRIVACY VS DECLARATION BY PERSONS AUTHORIZED TO EXECUTE STATE OR LOCAL GOVERNMENT FUNCTIONS

Загиней-Заболотенко З.А., д.ю.н., професор,
в.о. завідувача відділу проблем кримінального права, кримінології та судоустрою
Інститут держави і права імені В.М. Корецького Національної академії наук України

Присяжнюк І.І., к.ю.н.,
доцент кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
Київський університет інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»

Статтю присвячено розгляду проблеми співвідношення обов'язку електронного декларування особами, уповноваженими на виконання функцій держави та місцевого самоврядування, з правом людини на приватність. Обґрунтовано, що обов'язок сплачувати податки та збори має особистий характер і не стосується інтересів членів сім'ї декларанта, а обов'язок подавати електронні декларації особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, – субсидіарний характер та поширюється на оприлюднення інформації про доходи та майновий стан як суб'єкта декларування, так і а також членів його сім'ї в межах, встановлених Законом України «Про запобігання корупції». Згідно з офіційним тлумаченням Конституційного Суду України, а також з огляду на практику Європейського суду з прав людини межі втручання у приватне та сімейне життя осіб, уповноважених на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування, більш широкі, ніж для звичайних громадян. Показано, що Європейський суд з прав людини неодноразово зазначав, що межі допустимої критики ширші стосовно представника влади у зв'язку з виконанням ним своїх функцій, порівняно з приватною особою. Показано особливості оприлюднення відомостей особами, які здійснюють розвідувальну, контррозвідувальну та оперативно-розшукову діяльність та роботу, пов'язану з державною таємницею. Зроблено висновок, що електронне декларування відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» не суперечить праву людини на приватність. Законодавча вимога щодо подання особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, щорічної декларації про майновий стан та доходи шляхом заповнення відповідної форми на офіційному веб-сайті Національного агентства з питань запобігання корупції становить легітимне втручання держави у приватне життя особи і таке втручання є пропорційним цілям, які мають бути досягнуті у зв'язку з покладенням на особу такого обов'язку, та є необхідними в демократичному суспільстві.

Ключові слова: право на приватність, приватне життя, декларування, особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, антикорупційне законодавство, умисне неподання декларації, кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, Європейський суд з прав людини, Верховний Суд.

The article is devoted to the consideration of the problem of the relationship between the obligation of electronic declaration by persons authorized to perform the functions of the state and local self-government, and the human right to privacy. It is substantiated that the obligation to pay taxes and fees is of a personal nature and does not concern the interests of the declarant's family members, and the obligation to submit electronic declarations by persons authorized to perform the functions of the state or local self-government is subsidiary in nature and extends to the publication of information about income and property status of both the subject of the declaration and his family members within the limits established by the Law of Ukraine "On Prevention of Corruption". According to the official interpretation of the Constitutional Court of Ukraine, as well as taking into account the practice of the European Court of Human Rights, the limits of interference in the private and family life of persons authorized to perform the functions of the state or local self-government are wider than for ordinary citizens. It is shown that the European Court of Human Rights has repeatedly noted that the limits of permissible criticism are wider in relation to a representative of the authorities in connection with the performance of his functions, compared to a private person. Features of disclosure of information by persons who carry out intelligence, counter-intelligence and operational-search activities and work related to state secrets are shown. It was concluded that electronic declaration in accordance with the Law of Ukraine "On Prevention of Corruption" does not contradict the human right to privacy. The legal requirement for a person authorized to perform the functions of the state or local self-government to submit an annual declaration of assets and income by filling in the appropriate form on the official website of the National Agency for the Prevention of Corruption constitutes a legitimate interference of the state in a person's private life and such interference is proportionate goals that must be achieved in connection with the imposition of such an obligation on a person, and are necessary in a democratic society.

Key words: the right to privacy, private life, declaration, a person authorized to perform the functions of the state or local self-government, anti-corruption legislation, intentional failure to submit a declaration, criminal liability, criminal offense, European Court of Human Rights, Supreme Court.

Постановка проблеми. Одним із важливих заходів запобігання корупції в Україні є прозорість публічної служби, яка забезпечується, зокрема, й наявністю системи контролю за активами публічних службовців, процедура якого має бути чітко визначена на нормативному рівні. Так, в Україні ця процедура регулюється Законом України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII (далі – Закон № 1700-VII) [1]. Водночас 27.10.2020 Конституційний Суд України визнав такий механізм електронного декларування неконституційним [2], який, на думку А. А. Вознюка, завдав потужного удару по механізмі протидії корупції, що призвело до часткової «паралізації» роботи Національного агентства з питань запобігання корупції, «знищення» окремих інструментів електронного декларування, оскільки у рішення Кон-

ституційного Суду України (далі – КСУ) визнано такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною), ст. 366-1 «Декларування недостовірної інформації» Кримінального кодексу України (далі – КК) [3, с. 21]. На виконання вказаного рішення Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо відновлення інституційного механізму запобігання корупції» від 15.12.2020 № 1079-IX, який набрав чинності 30.12.2020 [4] з Закону № 1700-VII було виключено ті статті, що були визнані неконституційними, та включено в нього нові норми, що визначають механізм електронного декларування в Україні.

Як зазначалося вище, Рішенням КСУ було визнано неконституційною й ст. 366-1 «Декларування недостовірної інформації» КК. На його виконання Законом України

«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» від 04.12.2020 № 1074-IX, який набрав чинності 30.12.2020, було виключено вказану статтю КК та доповнено цей Кодекс статтями 366-2 «Декларування недостовірної інформації» та 366-3 «Неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» [5].

Повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України 24.02.2022 також внесло свої корективи у нормативне регулювання електронного декларування як механізму запобігання корупції. Після введення в Україні воєнного стану НАЗК обмежило доступ до публічної частини Реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, задля максимального захисту особистих даних осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Законом України «Про внесення змін до деяких законів України про визначення порядку подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в умовах воєнного стану» від 20.09.2023 / № 3384-IX [6] електронне декларування було відновлено.

З відновленням процесу декларування особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, може з новим обертом постати питання про те, чи не порушує подання електронних декларацій права на приватність. Адже згідно з розділом VII «Фінансовий контроль» Закону № 1700-VII суб'єкт декларування зобов'язаний зазначати у декларації не лише інформацію про себе, а й інформацію про членів сім'ї, коло яких визначається цим Законом, як-то прізвище, ім'я, по батькові, число, місяць і рік народження, реєстраційний номер облікової картки платника податків, серію та номер паспорта громадянина України, унікальний номер запису в Єдиному державному демографічному реєстрі, зареєстроване місце проживання, а також місце фактичного проживання або поштову адресу, місце роботи (проходження служби) тощо. Відповідно потребує з'ясування питання про співвідношення між обов'язком подавати електронну декларацію особами, уповноваженими на виконання функцій держави та місцевого самоврядування, та їхнім правом на приватність.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема характеристики антикорупційного декларування, підстави кримінальної відповідальності за статтями 366-1 (яка була визнана неконституційною), 366-2 та 366-3 КК висвітлювалася у працях А. А. Вознюка, О. З. Гладуна, О. О. Дудорова, Д. Г. Михайленка, Д. М. Міськіва, А. В. Титко, М. І. Хавронюка та інших. Водночас у працях цих науковців здебільшого не висвітлюються питання співвідношення обов'язку електронного декларування та права на приватність, що є вкрай актуальним в умовах дії воєнного стану та відшукування балансу між захистом права на приватність осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та членів їх сімей, та необхідністю створення ефективного механізму запобігання корупції в Україні.

Метою статті є визначення співвідношення між обов'язком декларування особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та їхнім правом на приватність.

Виклад основного матеріалу. Насамперед звернемо увагу на те, що зміст права на особисте та сімейне життя (права на приватність) не є тотожним в осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та осіб, які не здійснюють таких функцій. Вочевидь особи, уповноважені на виконання функцій

держави або місцевого самоврядування не можуть реалізувати це право в повному обсязі. Так, Парламентська Асамблея Ради Європи у своїй резолюції від 25.12.2008 № 1165 (1998 р.) з цього приводу вказала, що публічні особи повинні усвідомлювати, що особливий статус, який вони мають у суспільстві, автоматично збільшує рівень впливу на приватність їхнього життя (п. 6) [7].

Аналіз практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) у контексті застосування статей 8, 10 Європейської конвенції про захист прав людини (далі – ЄКПЛ) свідчить про те, що в демократичному суспільстві публічні службовці повинні погодитися з тим, що вони будуть піддані громадському контролю. Та критиці, оскільки це необхідно для забезпечення прозорості та відповідального виконання ними своїх функцій. Суд неодноразово зазначав, що межі допустимої критики ширші стосовно представника влади у зв'язку з виконанням ним своїх функцій, порівняно з приватною особою (рішення у справі *Novaya gazeta v Voronezhe v. Russia* [8], *Dyuldin and Kislov v. Russia* [9], *Castells v. Spain* [10]). А з огляду, зокрема, на рішення ЄСПЛ *Axel Springer AG v. Germany* [11], *Wyrych v. Poland* [12], законодавча вимога щодо подання особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, щорічної декларації про майновий стан та доходи шляхом заповнення відповідної форми на офіційному веб-сайті НАЗК, становить легітимне втручання держави у приватне життя особи і таке втручання є пропорційним цілям, які мають бути досягнуті у зв'язку з покладенням на особу такого обов'язку, та є необхідними у демократичному суспільстві.

Обов'язок суб'єктів декларування подавати електронні декларації не тотожний обов'язку сплачувати податки та збори у порядку та в розмірі, встановлених законом (ст. 67 Конституції України). У першому випадку має місце спеціальний обов'язок суб'єкта декларування, а у другому – загальний обов'язок будь-якого громадянина України. Подання електронної декларації не звільняє суб'єкта декларування її від обов'язку щороку подавати до податкових інспекцій за місцем проживання декларацію про свій майновий стан та доходи за минулий рік у випадках, передбачених у законодавстві України. Крім того, в формі декларації про майновий стан та доходи за попередній рік (на виконання обов'язку, передбаченого у ст. 67 Конституції України та у п. 179.1 ст. 179 Податкового Кодексу України), затвердженої наказом Міністерства фінансів України від 02.10.2015, не передбачено вказувати доходи та витрати членів сім'ї декларанта та третіх осіб [13].

Таким чином, обов'язок сплачувати податки та збори має особистий характер і не стосується інтересів членів сім'ї декларанта, а обов'язок подавати електронні декларації, – субсидіарний характер та поширюється на оприлюднення інформації про доходи та майновий стан як суб'єкта декларування, так і а також членів його сім'ї в межах, встановлених Законом № 1700-VII.

КСУ висловлював свою правову позицію щодо меж втручання у приватне та сімейне життя осіб, уповноважених на виконання функцій держави та місцевого самоврядування. Так, у рішенні КСУ від 20.01.2012 зазначено, що «перебування особи на посаді, пов'язаній зі здійсненням функцій держави або органів місцевого самоврядування, передбачає не тільки гарантії захисту прав цієї особи, а й додаткові правові обтяження. Публічний характер як самих органів – суб'єктів владних повноважень, так і їх посадових осіб вимагає оприлюднення певної інформації для формування громадської думки про довіру до влади та підтримку її авторитету у суспільстві» (п. 3.3) [14].

Відповідно до п. 6 ст. 6 Закону України від 13.01.2011 «Про доступ до публічної інформації» не належать до інформації з обмеженим доступом відомості, зазначені у декларації особи, уповноваженої на виконання

функції держави або місцевого самоврядування, поданої відповідно до Закону України «Про запобігання корупції», крім випадків, зазначених цим Законом [15].

Варто також зауважити, що захист та зберігання персональних даних забезпечується положеннями ст. 8 ЄКПЛ як такої, що охороняє право людини на повагу до його особистого та сімейного життя. Відповідно до Конвенції Ради Європи від 28.01.1981 «Про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних», яка набула чинності для України 01.01.2011, і мета якої полягає у забезпеченні для будь-якої особи на території кожної Сторони поваги до її прав та основних свобод і, зокрема, права на недоторканність приватного життя, у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних, що стосуються її, персональні дані визначаються як будь-яка інформація, що стосується конкретно певної особи чи особи, може бути конкретно визначеною (ст. 2). ЄСПЛ у рішенні у справі «*S. and Marper v. the United Kingdom*» зазначив, що захист персональних даних має важливе значення для можливості особи здійснювати право на недоторканність приватного та сімейного життя [16].

Збір, зберігання та розкриття інформації особистого характеру державою є втручанням у здійснення особою права на недоторканність приватного життя (рішення ЄСПЛ у справі *Leander v. Sweden*). Таке втручання порушує ст. 8 ЄКПЛ у випадках, коли воно не здійснюється «за законом», на користь однієї чи кількох законних цілей, зазначених у п. 2 цієї статті, і до того ж не є необхідним у демократичному суспільстві для забезпечення цих цілей [17].

ЄСПЛ завжди приримував думки, що словосполучення «згідно з законом» не просто відсилає до національного законодавства, а й пов'язане з вимогою якості «законом», тобто вимогою дотримання принципу «верховенства права», про що прямо зазначено у преамбулі ЄКПЛ. Отже, цей вислів означає – це видно з предмета та мети ст. 8, – що у національному законодавстві має існувати засіб правового захисту від довільного втручання державних органів у права, гарантовані п. 1 цієї статті. ЄСПЛ привертає увагу до напрацьованої ним прецедентної практики, згідно з якою словосполучення «згідно з законом» вимагає не лише наявності для оскаржуваного заходу певних підстав у національному законодавстві, а й має на увазі якість закону, застосовується в даному випадку, вимагаючи, щоб він був доступним для зацікавленої особи та передбачуваним у своїх наслідках (рішення у справі *Amann v. Switzerland*) [18].

Поняття необхідності передбачає, що втручання відбувається існуючу потребу, і, зокрема, пропорційно поставленої законної мети. ЄСПЛ визнає, що національній владі надано сферу розсуду, межі якої залежать не лише від поставленої мети, а й від характеру досконалого втручання (рішення у справі *Leander v. Sweden*) [19].

Крім того, у частині фінансового контролю у Законі України «Про запобігання корупції» передбачено захисні механізми щодо декларування особами, які належать до кадрового складу розвідувальних органів України та/або займають посади, перебування на яких пов'язане з державною таємницею у зв'язку з безпосереднім здійсненням такими особами оперативно-розшукової, контррозвідувальної, розвідувальної діяльності, а також особами, які претендують на зайняття таких посад, та особами, які припинили діяльність (ч. 5 ст. 51-1) [1].

По-перше, з огляду на зміст ст. 47 цього Закону фактично оприлюднено підлягають не декларації як такі, а лише окремі відомості, що містяться в них. При цьому згідно з абз. 2 ч. 1 ст. 47 Закону № 1700-VII не підлягають відображенню у відкритому доступі Зазначені у декларації відомості щодо реєстраційного номера облікової картки платника податків або серії та номера паспорта громадянина України, унікального номера запису в Єдиному державному демографічному реєстрі, місця проживання,

дати народження фізичних осіб, щодо яких зазначається інформація в декларації, місцезнаходження об'єктів, які наводяться в декларації (крім області, району, населеного пункту, де знаходиться об'єкт), номера рахунку в банківській чи іншій фінансовій установі [1].

По-друге, згідно зі ст. 52-1 Закону України «Про запобігання корупції» стосовно осіб – суб'єктів декларування, що належать до кадрового складу розвідувальних органів України та/або займають посади, перебування на яких пов'язане з державною таємницею у зв'язку з безпосереднім здійсненням такими особами оперативно-розшукової, контррозвідувальної, розвідувальної діяльності, осіб, які безпосередньо забезпечують безпеку посадових осіб відповідно до Закону України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб», а також осіб, які претендують на зайняття таких посад, та осіб, які припинили діяльність, заходи, передбачені розділом VII цього Закону, організуються і здійснюються у спосіб, що унеможливує розкриття належності таких осіб до відповідних державних органів чи військових формувань, у порядку, що визначається НАЗК [1].

Таким чином, в інтересах національної безпеки України щодо цих осіб обмежується обсяг відомостей (за декларацією), що підлягають оприлюдненню, зокрема, не підлягає розголошенню інформація про посаду, яку вони обіймають або посаду, на яку вони претендують. А отже – в оприлюднених відомостях про відповідну особу – суб'єкта декларування, не проглядатиметься жодної інформації, яка стосувалася б здійснюваної ним професійної діяльності та могла б бути використана на шкоду державі та суспільству. З урахуванням зазначеного вище вбачається, що чинні положення Закону № 1700-VII щодо оприлюднення відомостей, що містяться в декларації, повною мірою узгоджуються з інтересами національної безпеки України та конституційними вимогами щодо необхідності здійснення оборони України, захисту державного кордону України, суверенітету, територіальної цілісності, недоторканності, забезпечення її державної, економічної та інформаційної безпеки, охорони громадського порядку.

Окрім того, визначення співвідношення між обов'язком подавати електронну декларацію та правом на приватність осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, постала під час вирішення кейсів про притягнення суб'єктів декларування до кримінальної відповідальності, які через релігійні міркування подали декларацію у нествореному законодавством способі, а саме надіслали паперовий варіант декларації на адресу НАЗК, а не подали її в електронному вигляді шляхом заповнення передбаченої законодавством форми.

Так, Верховний Суд (далі – ВС) у постанові від 28.01.2020 у справі № 705/2583/17, якою було залишено в силі ухвалу апеляційного суду, який скасував вирок суду першої інстанції та закрит кримінальне провадження щодо особи, визнаною винуватою цим вироком у вчиненні злочину, передбаченого ст. 366-1 КК, на підставі, передбаченій п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК, через встановлення відсутності в її діянні цього складу кримінального правопорушення, дійшов висновку, що примусове виконання особою обов'язку подачі в електронному виді декларації, з беззаперечним дотриманням нею положень ст. 45 Закону № 1700-VII за відсутності врегульованого питання на законодавчому рівні щодо альтернативи права вибору подачі такої декларації віруючою людиною, не відповідатиме легітимній меті та буде порушенням її прав і свобод, закріплених у Конституції України та в ЄКПЛ [19].

Водночас об'єднана палата ВС у постанові від 04.12.2023 у справі № 991/5479/22 відступила від цього висновку, вказавши, що подання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», у паперовій

формі, з огляду на релігійні переконання та мотиви, а не в електронному виді шляхом заповнення на офіційному вебсайті НАЗК за формою, що визначається цим агентством, не свідчить про відсутність у діянні цієї особи прямого умислу на неподання вказаної декларації [20].

Саме рішення об'єднаної палати ВС, на нашу думку, є таким, що відповідає як національному антикорупційному законодавству, так і практиці ЄСПЛ, яку було проаналізовано вище. Адже, як вже вказувалося, законодавча вимога щодо подання особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, щорічної декларації про майновий стан та доходи шляхом заповнення відповідної форми на офіційному веб-сайті НАЗК становить легітимне втручання держави у приватне життя особи і таке втручання є пропорційним цілям, які мають бути досягнуті у зв'язку з покладенням на особу такого обов'язку, та є необхідними у демократичному суспільстві.

Висновки. Враховуючи викладене, доходимо висновку, що електронне декларування особами, уповноваженими на виконання функцій держави та місцевого самоврядування, не суперечить праву на приватність. Це

стосується й випадків, коли відповідно до вимог законодавства оприлюдненню підлягають відповідні відомості щодо членів сім'ї цих осіб. Крім того, в антикорупційному національному законодавстві передбачено захисні механізми для тих персональних даних, які підлягають оприлюдненню та стосуються осіб, які належать до кадрового складу розвідувальних органів України та/або обіймають посади, перебування на яких становить державну таємницю, зокрема у військових формуваннях та державних органах, що здійснюють оперативно-розшукову, контрольно-розвідувальну, розвідувальну діяльність, а також осіб, які претендують на зайняття таких посад. Окрім цього, законодавча вимога щодо подання особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, щорічної декларації про майновий стан та доходи шляхом заповнення відповідної форми на офіційному веб-сайті НАЗК становить легітимне втручання держави у приватне життя особи і таке втручання є пропорційним цілям, які мають бути досягнуті у зв'язку з покладенням на особу такого обов'язку, та є необхідними у демократичному суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://cutt.ly/FwLuAiO3> (дата звернення 21.01.2024).
2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України від 27.10.2020 № 13-р/2020. URL: <https://cutt.ly/3wLuAsks> (дата звернення 21.01.2024).
3. Вознюк А. А. Визнання статті 366-1 Кримінального кодексу України неконституційною: концептуальні вади прийнятого рішення. *Наук. вісник Нац. академії внутр. справ*. 2020. № 4 (117). С. 20–31.
4. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо відновлення інституційного механізму запобігання корупції: Закон України від 15.12.2020 № 1079-IX. URL: <https://cutt.ly/qwLuAg7Z> (дата звернення 21.01.2024).
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування: Закон України від 04.12.2020 № 1074-IX. URL: <https://cutt.ly/JwLuAbCK> (дата звернення 21.01.2024).
6. Про внесення змін до деяких законів України про визначення порядку подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в умовах воєнного стану: Закон України від 20.09.2023 № 3384-IX. URL: <https://cutt.ly/gwLuAm9A> (дата звернення 21.01.2024).
7. Право на приватність. Резолюція 1165 (2008) Парламентської Асамблеї Ради Європи від 25.12.2008 № 1165. URL: <https://cutt.ly/VwLuAR7N> (дата звернення 21.01.2024).
8. *Novaya gazeta v Voronezhe v. Russia*: рішення ЄСПЛ від 21.12.2010. URL: <http://surl.li/pqvia> (дата звернення 21.01.2024).
9. *Dyuldin and Kislov v. Russia*: рішення ЄСПЛ від 31.10.2007. URL: <https://cutt.ly/zwLuAPy3> (дата звернення 21.01.2024).
10. *Castells v. Spain*: рішення ЄСПЛ від 22.04.1992. URL: <https://cutt.ly/KwLuADsn> (дата звернення 21.01.2024).
11. *Axel Springer AG v. Germany*: рішення ЄСПЛ від 07.02.2012. URL: <https://cutt.ly/bwLuAJdD> (дата звернення 21.01.2024).
12. *Wyrych v. Poland*: рішення ЄСПЛ від 25.10.2005. URL: <https://cutt.ly/DwLuAZpJ> (дата звернення 21.01.2024).
13. Про затвердження форми податкової декларації про майновий стан і доходи та Інструкції щодо заповнення податкової декларації про майновий стан і доходи: наказ Міністерства фінансів України від 02.10.2015 № 859. URL: <https://cutt.ly/dwLuAVAv> (дата звернення 21.01.2024).
14. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України від 20.01.2012 № 2-рп/2012. URL: <https://cutt.ly/qwLuAMZp> (дата звернення 21.01.2024).
15. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI. URL: <https://cutt.ly/SwLuA9af> (дата звернення 21.01.2024).
16. *S. and Marper v. the United Kingdom*: рішення ЄСПЛ від 04.12.2008. URL: <https://cutt.ly/wwLuA4wi> (дата звернення 21.01.2024).
17. *Leander v. Sweden*: рішення ЄСПЛ від 26.03.1987. URL: <https://cutt.ly/3wLuSyK3> (дата звернення 21.01.2024).
18. *Amann v. Switzerland*: рішення ЄСПЛ від 16.02.2000. URL: <https://cutt.ly/owLuSpeH> (дата звернення 21.01.2024).
19. Постанова Верховного Суду від 28.01.2020 у справі № 705/2583/17. URL: <https://cutt.ly/pwLuSaV3> (дата звернення 21.01.2024).
20. Постанова об'єднаної палати Верховного Суду від 04.12.2023 у справі № 991/5479/22. URL: <https://cutt.ly/8wLuSd3p> (дата звернення 21.01.2024).